

DIDŽIOJI GATVĖ

SOCIOTOPOGRAFIJA

LIETUVOS DAILĖS MUZIEJUS
2019

PILIES G.

19 DIDŽIOJI G. 19

Namas statytas XVI a. 1522 m. Jame (greičiausiai viename iš kiemo korpusų) pirmąją spaustuve įsirengė Pranciškus Skorina ir išspausdino pirmąją LDK teritorijoje knygą – psalmių ir pamokymų rinkinį *Mažoji keltioni knygė (Malaja podorožnja knižica)*. 1574 m. namo įsikūrė Mamoničių spaustuė. Iš pradžių spaustuvei vadovavo pastato savininkai Luka ir Kuzma Mamoničiai, nuo 1601 m. – Kuzmos sūnus Leonas. 1586 m. spaustuve gavo Stepono Batoro privilegiją bažnytinė slavų, graikų, rusų kalbomis spausdinti religijos ir teisės knygas bei platinti jas Abiejų Tautų Respublikoje be mūlto. Mamoničiai spausdino knygas stačiatikių bažnyčiai ir mokyklai, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės leidinius – Lietuvos Statutą, Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo nuostatus, valdovų įsakus. Mamoničių spaustuė dirbo iki 1628 m. Vėliau namo rūsiuose ir pirmame aukšte veikė įvairios krautuėvės, viršuje butus nuomojoši miestiečiai. Per Antrąjį pasaulinį karą dalis kiemo korpusų sugriauta. 1973 m. namas rekonstruotas, atidengta dalis kadaise rotušės juosulių, o vėliau užmūrytų renesansinių atvirų galerijų. Namo veiksams spaustuvėms atminti 1973 m. kieme pastatyta Vlado Krutinio skulptūra „Metraštininkas“. Čia kūrybines dirbtuves įsirengė dailininkai Algimantas Švėgžda ir Algimantas Jonas Kuras. Pirmame aukšte įsikūrė ir tebeveikia restoranas „Amatininkų užėga“.

26 DIDŽIOJI G. 26

Tai vienas seniausių aplink Rotušę stovinčių pastatų, statytas XV–XVI a. Jame išliko gotikinių sienų ir frontonų liekanos, rūsio ir kitų aukštų patalpos dengiantys skliautai, XVIII a. sienų taptybos fragmentai. XVI a. namas priklausė vienam turtingiausių Vilniaus pirklių Lukai Mamoničiui, erdvias jo patalpas su rūšiais ir nuomojoši kiti pirkliai. XVII a. pr. namą nusipirko Vilniaus miesto pirklių broliai, nuo to laiko jis vadinamas Mažąja gildija. Rūsiuose veikė smuklės, pirmame aukšte – parduotuvės, antrasis aukštas buvo gyvenamas. Vėliau namas priklausė bazilijonų vienuolynui, XIX a. – Šv. Dvasios vienuolynui, tačiau prekybinę jo paskirtis išliko. Per Antrąjį pasaulinį karą apgriautas pastatas pokario metais atstatytas, įrengti butai. Po kapitalinės pastato rekonstrukcijos jame ir gretimame name (Didžioji g. 24) 1993 m. įsikūrė išsilvijo dailininko Kazio Varnelio namai-muziejus.

28 DIDŽIOJI G. 28

Namas, vadinamas Didžiąja gildija, XVI a., kaip ir Mažoji gildija, priklausė pirkliui Lukai Mamoničiui. 1606 m. jis pastatą pardavė ir iki XVIII a. vid. jo atskiros dalys priklausė skirtingiems savininkams. Pastate buvo įrengti sandėliai, veikė parduotuvės, smuklės, bravoras, amatininkų dirbtuvės. XIX a. pab.–XX a. pr. name atelje buvo įsirengęs fotografas Adolfas Struniewiczzius. Paskutiniuosius gyvenimo metus šiame name praleido Vilniaus architektūrą fiksavęs dailininkas Juozapas Kamarauskas. Per Antrąjį pasaulinį karą smarkiai nukentėjęs pastatas buvo nugriautas, jo vietoje 1975 m. pastatytas šiuolaikinės architektūros pastatas (architektas Gediminas Baravykas). Jame netrukus atidarytas kino teatras „Maskva“, po nepriklausomybės atkūrimo pavadintas „Helios“. Kino teatras veikė iki 2000 m.

31 DIDŽIOJI G. 31 – Rotušė

1387 m. Jogailos privilegija Vilniui suteiktos Magdeburgo teisės, užtikrinusios miesto savivaldą, tačiau nėra žinoma, kur ir kada pastatyta pirmoji rotušė. Dabartinėje vietoje rotušę stovėjo XVI a. pr., iš šio laiko išliko senieji rūšiai. Pastatas buvo gotikinis, dviaukštis, su bokštu. Greita jo šiliosios krautuėvės, XVIII a. vid. rotušę sudarė keletas pastatų, išdėstytų aplink dengtą kiemą. Pagrindiniai vartai į jį buvo iš vakarų pusės. Rotušėje buvo teismas, kalėjimas, sargybinių, archyvas, ildas, ginklų ir kiti sandėliai, svarstyklės, prieigaisrinė įranga, veikė vietos ir užsienio pirklių krautuėvės, viršuje esančiose patalpose posėdžiavo magistratas, pirklių taryba. XVII–XVIII a. rotušė ne kartą nikojo gaisrai, vis nukentėdavo bokštas. Po 1748 ir 1749 m. gaisrų rekonstruoti rotušės ėmėsi Johanas Christophas Glaubitzas, jo nebaigtus darbus pratęsė architektas Tommaso Russells. Atstatytas bokštas po dešimtmečio pasiviro. Jį taisyti 1781 m. ėmėsi architektas Laurynas Gucevičius, tačiau betvirtinant pamatus bokštas sugriuvo. Tuomet L. Gucevičius parengė keletą visos rotušės rekonstrukcijos projektų ir iki 1799 m. pastatas buvo perstatytas. 1844 m. Vilniaus magistratas perkeltas į kitas patalpas Dominikonų g., rotušė rekonstruota, pritaikant patalpas miesto teatrui, kuris įsikūrė čia 1845 m. ir veikė iki 1924 m. 1926–1940 m. rotušė restauruota pagal L. Gucevičiaus brėžinius. Joje įsikūrė Vilniaus miesto muziejus. 1941 m. jis pertvarkytas į Vilniaus dailės muziejų, 1965 m. – į LSSR dailės muziejų, 1990 m. – Lietuvos dailės muziejų. Nuo 1995 m. pastate veikė Lietuvos menininkų rūmai, nuo 1999 m. – Vilniaus rotušė.

1 DIDŽIOJI G. 1

XVI a. pr. skylyje stovėjo keletas mūrinių ir medinių namų, priklausančių skirtingiems savininkams, XVI a. pab.–XVII a. pr. visa posesija atiteko LDK kardininkui Dimitriui Chaleckiiui, jis sujungė čia stovėjusius pastatus. 1636 m. pastatai parduoti Jėzuitų kolegijai ir priklausė jai iki ordino panaikinimo 1773 m. 1804 m. namą įsigijo Vilniaus universitetas. Jame įrengtuose butuose gyveno universiteto profesoriai: medicinos profesorius Josephas Frankas, dėl kurio pastatui ir prigijo Franko namo vardas, su žmona dainininke Christina Gerhardi-Frank, skulptorius Kazimieras Jelskis, chemikas, gydytojas Jędrzejus Śniadecki, jo brolis matematikas, astronomas, universiteto rektorius Janas Śniadecki, architektas Tomaszas Tyszeckis, studiją turėjo grafikas Izidorius Weissas. 1812 m. name buvo trumpam apsidėjęs prancūzas Marie-Henri Beyle'is, tuomet Napoleono armijos intendantas, o vėliau išgarsėjęs kaip rašytojas Stendhalis. XIX a. namas keliskart rekonstruotas, dabartinį fasadą išvaizdą įgijo 1824 m. Pirmame aukšte veikė Fryderyko Moritzo knygnas. XX a. namo paskirtis nepakito: pirmame aukšte buvo prekybinės patalpos, viršutiniuose – butai. Atkūrus nepriklausomybę, pastatuose įsikūrė Prancūzijos Respublikos ambasada, korpusu prie Didžiosios g. – Prancūzų kultūros institutas.

2 DIDŽIOJI G. 2 – Šv. kankinės Paraskevės (Piatnicos) cerkvė

Manoma, kad cerkvė pastatyta 1345 m. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo stačiatikės žmonos Marijos iniciatyva. Su pastatu siejama ne viena legenda. Tikėta, kad ši viena seniausių cerkvių Vilniuje pastatyta pagonių dievo Raugučio šventyklos vietoje. Šią vietą esą žymi dabar skverelyje prie cerkvės stovintis Raugučio akmuo, rastas pamatuose netoliese, Latako gatvėje. Kita legenda pasakoja, kad šioje cerkvėje netrukus po jos pastatymo buvo krikštyti stačiatikių kankiniai Antonijus, Eustachijus ir Joanas. XVI a. vid. cerkvė sudėgė, buvo perstatyta. Greta jos įkurta prieglauda, parapijos kapinaitės. XVII a. pr. po gaisro atiteko unitams, šie ją remontavę, tačiau ilgai nui aplėdę, pavertę sandėliu. XVIII a. pr. cerkvė suremontuota, pašventinta šv. Paraskevės vardu. Nedidelę cerkvę tuomet iš trijų pusių su juo gyvenamieji pastatai, šalia veikė Žuvų turgus. Vienoje iš senojo išlikusių atminimo lentų įrašyta, kad šioje cerkvėje 1705 m. lankėsi Rusijos caras Petras I, dovanojęs jai mūšyje laimėtas trofėjus vėlavas ir čia pakrikštyjęs rusų poeto Aleksandro Puškino senelį Hanibalą. Vėliau cerkvė vėl kelis dešimtmečius stovėjo beveik nenaudojama, 1865 m. rekonstruota pagal architektą Nikolajaus Čiagino projektą. Iki šiol buvęs kresnas romaniškos architektūros proporcijų pastatas su stambiais kontraforsais kamposue tapo puošniu neobizantiškos stilistikos statiniu. Aplink stovėję namai buvo nugriauti, suformuota nedidelė aikštė. XX a. 7 dešimtmetyje cerkvė uždaryta. 1981 m. restauruota, čia įrengta LSSR dailės muziejaus miniatiūrų ekspozicija. Atkūrus nepriklausomybę, cerkvė grąžinta stačiatikiams.

RA ROTUŠĖS AIKŠTĖ

Iki XIX a. Rotušės aikštė, dar vadinta Turgaus arba Rinkos aikštė, buvo pagrindinė miesto turgavietė. Apie ją telkėsi pagrindinė miesto prekyba: krautuėvės įrengtos pačioje rotušėje, sandėlius ir krautuėvės pirkiai laikė ir aplinkiniuose pastatuose, Rotušės aikštėje statytos medinės, vėliau ir mūrinės krautuėvės. Greta kūrėsi imbaryų prekyvietė (dabar – Didžioji g. 29). Vykdamo šventės, buvo sutinkami valdovai. Samdomi darbininkai rinkdavosi aikštėje išeškodami darbo. Čia vykdytos ir bausmės – stovėjo gėdos stulpas, kartuvės. Rotušės aikštė susijusi su ne vienu svarbiu Lietuvos istorijos įvykiu – 1794 m. balandžio 24 d. paskelbtas Lietuvos sukilimo aktas.

XVIII a. pab. prekybą perkėlus į kitas turgavietes, aikštė darėsi vis labiau reprezentacinė. Joje įrengtas skveras, apsidintas medžiais, apverttas tvorele. XIX a. antroje pusėje įrengtas fontanas. XX a. pr. medžiai iškirsti. 1962 m. aikštėje buvo pastatytas paminklas Vincui Mickevičiui-Kapsukai ir 1990 m. nugriautas, nepaisant jį saugojusių omonininkų. Dabar aikštėje vyksta įvairūs Vilniaus miesto renginiai, koncertai, mugės.

33 DIDŽIOJI G. 33

Pastatų šioje Didžiosios gatvės vietoje būta XVI a. Didžiosios ir Arklių gatvių kampe stovėjęs namas priklausė žymiai Rudaminų šeimai, Didžiosios ir Rūdninkų gatvių sankryžoje buvęs namas – LDK iždu, o vėliau perėjo jėzuitams. XIX a. pr. abu skykpus įsigijo pirkiai Zeteliai. Amžiaus pabaigoje iš Zetelių valdą nusipirko pirkiai Leiba ir Rivka (Rebeka) Zalkindai. Jie sujungė abu valdoje buvusius pastatus, užstatė buvusį uždarą jų kiemą. Po 1909 m. gaisro pastatas rekonstruotas, penkiaaukščiame name įrengtas vienas pirmųjų liftų Vilniuje. Čia veikė Zalkindų prekybos namai – bene didžiausia Vilniaus parduotuėvė. Joje būta 20 skyrių, klientus aptarnavo apie 150 darbuotojų. Pastatė įsikūrė Rusijos Azovo-Dono banko skyrius, veikė įvairios kitos įstaigos. Kiemo pusėje įrengtame fotografijos paviljone dirbo fotografas Morisas Grossmannas. 1930 m. vietoje kurį laiką veikusio kazino įrengtas kino teatras „Casino“. 1934 m. dėl didelių rekonstrukcijų prasišalinę Zalkindai bankrutavo ir pastatą pardavė. Jame ir toliau veikė parduotuvės, dalį patalpų užėmė mokyklos, gyvenamieji butai. Kino teatras, 1950 m. pervadintas „Maskva“, veikė iki 1967 m. Jį uždarius, pastatas buvo rekonstruotas, jame įsikūrė Vilniaus modelų namai, buvo leidžiamas madų žurnalas *Banga*. 1999 m. pastatas vėl rekonstruotas, jame ir gretimame name (Didžioji g. 35), su kuriuo jungia stiklo galerija, atidarytas viešbutis.

4 DIDŽIOJI G. 4

Dabartinių rūmų vietoje Chodkevičiams priklausiusių namų būta jau XVI a. vid. Iki XVII a. vid. palaipsniui prįjungdami aplinkinius sklypus, didikai išplėtė savo valdą nuo Didžiosios iki Bokšto gatvės, joje stovėjusius statinius sujungė. Rūmuose gyveno mažiausiai aštuonios Supraslio šakos Chodkevičių kartos. Kalbama, kad Chodkevičiai nuolat konkuravę su kita LDK didikų šeima – Radvilomis. Vienas iš tokių susidūrimų esą vykęs 1600 m. šiuose rūmuose. Tuomet dėl Slucko kunigaikštystės Sofijos Olekaitės kraiko su Chodkevičiais rungsiė Radvilos į rūmus ne tik atsivėdė porą tūkstančių karių, bet ir atsitempė patrankų. XIX a. pr. rūmus Chodkevičiai pardavė. 1812 m. juose buvo įsikūrusi besitraukianti Napoleono kariuomenė. Apniokoti pastatai 1825 m. rekonstruoti (manoma, pagal Tomaszo Tyszecko projektą): pristatytas trečias aukštas, paliginti pietinis ir šiaurinis filigalai, brista rūmų oficiali suformuotoms reprezentacinis kiemas. Rūmai įgavo vėlyvojo klasicizmo formas ir išlaikė iki šių dienų. 1834 m. rūmai atiteko Medicinos-chirurgijos akademijai, buvo įrengtas studentų bendrabutis. Vėliau čia veikė įvairios valdžios įstaigos, suskaidžius erdvias rūmų menses, įrengti butai. 1919 m. rūmai perduoti Stepono Batoro universitetui, iki 9 dešimtmečio čia gyveno Vilniaus universiteto dėstytojai „lito tėvų“ vadinamas ekonomistas Vladas Jurgutis, filosofas Vysliuš Sezemanas ir daugelis kitų. Oficinio veikė Aukštųjų mokyklų politiklinė, rūmose – avalynės parduotuėvė, vaistinė. 1981 m. atlikas rūmų kapitalinis remontas, čia ketinta įrengti prabangų restoraną, viešbutį, tačiau planai nebuvo įgyvendinti. Atkūrus nepriklausomybę, Chodkevičių rūmai perduoti Lietuvos dailės muziejui, juose įsikūrė Vilniaus paveikslų galerija ir muziejaus administracija.

7 DIDŽIOJI G. 7

XV–XVI a. šioje vietoje stovėjo trijų aukštų namas, priklausęs LDK didikams Astikams. Už šamokslą prieš tėvynę ir pinigų padirbinėjimą paskutiniuosius iš jų, Grigas Astikas, 1580 m. birželio 18 d. buvo nukirstintas netoliese, Rotušės aikštėje, o namas konfiskuotas. Greita stovėjęs pastatas nuo 1602 m. priklausė kanauninkui Ambraziejui Beinartui, jame įkurdintas bendrabutis, vadintas Ambraziejaus bursą. Pastatui smarkiai nukentėjo per 1654–1667 m. karą su Maskva. Juos nusipirko LDK etmonas, Vilniaus valvada Mykolas Kazimieras Pacas, pastatui atstatyti ir sujungti (rekonstrukcijos architektas Janas Zaoras, interjerų dekorą kūrė garsūs italų meistrai Giovanni Pietro Pertis ir Michelangelo Palloni). Po rekonstrukcijos barokiniai rūmai tapo vienu puošniausių pastatų Vilniuje. Čia lankėsi įtakingiausi to meto žmonės: 1688 m. buvo apsidotęs Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Jonas Sobieskis, 1705 m. – Rusijos caras Petras I, 1812 m. rūmuose surengtuose pokyliuose dalyvavo Rusijos imperatoriaus Aleksandras I, kiek vėliau – Prancūzijos imperatorius Napoleonas. Paskutiniam Pacų giminės palikuoniui Liudvikui Mykolui Pacui rūmai atiteko 1797 m. Po 1831 m. sukilimo, kuriame jis aktyviai dalyvavo, L. M. Pacas emigravo į Prancūziją, rūmus perėmė valstybė. Po kelių rekonstrukcijų rūmai įgijo klasicizmo stilistikos bruožų, patalpos pritaikytos karinei administracijai. Įvairios įstaigos čia veikė iki 2010 m. Po kapitalinės rekonstrukcijos 2018 m. rūmuose atidarytas viešbutis „Pacai“.

34 DIDŽIOJI G. 34 – Šv. Kazimiero bažnyčia

Šv. Kazimiero bažnyčia, sudaranti ansamblį su greta esančių jėzuitų vienuolynu, yra pirmoji barokinė bažnyčia Vilniuje. Ji dominuoja Senamiėsčio panoramoje savo aukštu kupolu su Lietuvos didžiojo kunigaikščio karūnos pavidalo šalmu (jis sukurtas XVIII a., neišliko, 1942 m. atkurtas). Bažnyčia pradėtą statyti 1604 m., įrengta 1618 m. Prie jos išliko vienuolyno pastatai. Po gaisro 1749 m. bažnyčia rekonstruota (architektas Tomas Žebrauskas), įrengtas puošnus vėlyvojo baroko altorius. 1812 m. prancūzų kariuomenė joje įrengė grūdų sandėlį, sunaikino altorius. Numiokota bažnyčia perduota kunigams misionieriams. 1841 m. atiduro stačiatikiams. 1864–1868 m. pagal architektą Nikolajaus Čiagino projektą rekonstruota į Šv. Mikalojaus soborą: pašeminti bokštai, vietoje frontono pastatytas vidurinis bokštas, jie ir kupolas uždengti svogūno pavidalo šalmais, interjere sunaikintos freskos, pašalintos skulptūros. 1915 m. bažnyčioje vokiečių kariuomenė įrengė liuteronų maldos namus. 1917 m. pastatas gražintas jėzuitams, 1925 m. restauruojant atstatyti kai kurie iki N. Čiagino rekonstrukcijos buvę elementai. 1949 m. bažnyčia uždaryta, įrengtas sandėlis, sunaikinta vienas įranga. 1965–1966 m. restauruota, joje įrengtas Ateizmo muziejus. 1988 m. bažnyčia grąžinta tikintiesiems. 1991 m. po didžiojujų altoriumi rasta XVII a. I pusės kriptas su išlikusiomis freskomis. Joje palaidoti nusipelnę jėzuitai, saugoma bažnyčioje dirbusių jėzuitų kunigo, kankinio Šv. Andriejaus Bobolo relikvija. 1997 m. bažnyčios bokštuose įrengta Vladimiro Tarasovo garso instaliacija „Varpeliai Šv. Kazimierui“ – pučiant vėjui girdimi muzikos garsai.

34 DIDŽIOJI G. 34 – Vilniaus jėzuitų vienuolyno profesų namas

Vienas svarbiausių jėzuitų vienuolyno komplekso pastatų – kolegijams, arba profesų namas, skirtas vyresniesiems vienuoliams gyventi ir kilmingiems pasauliečiams laikinai apistoti. Greita Šv. Kazimiero bažnyčios jis pastatytas 1615 m., išliko kai kurie senosios architektūros elementai, aukštas masyvus renesansinis atikas. Profesų namuose gyveno daug garsių jėzuitų: kunigas, kankinis Šv. Andriejus Bobola, prozininkas, leksikografas Konstantinas Sirvydas, teologas, filosofas, muzikologas Žygimantas Liaukšminas, istorikas Albertas Kojalavičius-Vijūkas ir kt. Čia taip pat veikė biblioteka, Lietuvos jėzuitų provincijos archyvai, ligoninė. Panikinus ordina, 1773 m. name įkurta kunigų emeritų prieglauda ir ligoninė, 1798 m. pastatas paverstas kareivinėmis, dalyje patalpų gyveno dvasininkai, aptarnavę Šv. Kazimiero bažnyčia. 1812 m. pastata užimė prancūzų karavilai į apniokino. Bažnyčia paverstas soboru, namas buvo suremontuotas ir atiteko stačiatiki dvasininkų rūmėms. Antrojo pasaulinio karo metais čia įrengta karo ligoninė, po karo kurį laiką veikė vidurinė mokykla. 1993 m. profesų namai grąžinti jėzuitams. Ukusioje vienuolyno dalyje 1995 m. įsikūrė Vilniaus jėzuitų gimnazija.

39 DIDŽIOJI G. 39

XVII a. pr. čia stovėjęs namas priklausė Vilniaus pirkliui, magistrato nariui Petriui Procevičiui. Paveldėtojai jo neišlaikė ir XVII a. pab. kritiškos būklės namas vienuoliams, iki XVIII a. vid. namas priklausė pirkliams Lachoviciams. Iki XVIII vid. jis stovėjo ištisinėje namų eilėje. Dabartinė Etnografo gatvė atsirado 1767 m., kai kunigaikštis Ignas Oginskis nusipirko gaisro nuniokotą namą Didžiojoje gatvėje ir, nemuojęs jį bei dar viena namą Arklių gatvėje, nutiesė kelią į savo rūmus. XIX a. namo šeimininkai keltėsi. Nuomojamosiose patalpose kūrėsi prancūzai, aptarnavę Šv. Kazimiero bažnyčia. 1812 m. „Gulbės vaistinė“, kurios vieni savininkų buvo Rodowiczai – žymios lenkų dailininkės Marijos Rodowicz protėviai. Vaistinė veikė iki pat šio amžiaus pradžios ir buvo viena ilgiausiai dirbusių vaistinių Vilniuje. Sovietmečiu po nacionalizacijos patalpos atiteko Vilniaus modelų namų avalynės cechui. Atkūrus nepriklausomybę, pastatas rekonstruotas, čia įsikūrė viešbutis.

10 DIDŽIOJI G. 10

XVI a. pr. šioje vietoje stovėjęs namas priklausė didikams Goštautams. Paskutinytis pastatą valdęs šios giminės atstovas Stanislovas Goštautas – pirmasis Barbaros Radvilaitės vyras. Po jo mirties valda atiteko valstybei, o vėliau perėjo Radviloms – ją 1558 m. nusipirko Vilniaus valvada Mikalojus Radvila Juodasis. Reformatas Radvila čia pastatė kalvinių koplyčią, veikusią iki jo sūnų perėjimo į katalikybę 1574 m., bet dar stovėjusią ir XIX a. vid., o vėliau sunaikintą per rekonstrukciją. Radviloms rūmai priklausė iki XIX a. pr., 1804 m. juos įsigijo Vilniaus universitetas, 1805 m. čia atidarytas universiteto klinikos, kurioms vadovavo profesorius Josephas Frankas. Franko rūpesčių klinikos buvo nuolat remiamojamos, įrengtas patologijos kabinetas, Vėksnacijoje institutas bei Motinystės institutas, telkęs pagalbą neturtingoms gimdyvėms. 1812 m. pastatas paverstas prancūzų karavilų karo ligonine ir apniokotas. Kalbėta, kad badaujantys kariai tuomet net suvalgę patologijos kabineto preparatus. 1831 m. klinikos iškeltos, patalpos išnuomosotos, jos įrengti butai. 1865 m. rekonstruojant šalia esančią cerkvę, dalis pastato buvo nugriauta. XX a. pr. nauji savininkai pirkiai broliai Cholemai atliko rekonstrukciją, namo korpusams užstatytas trečias aukštas. Name veikė parduotuvės, fotografo Icko Chonovičiaus atelė. 1907 m. viename iš kiemo korpusų atidarytas pirmasis Vilniuje stacionarus kino teatras „Iluzija“ (3 dešimtmetyje veikęs pavadinimais „Stella“ ir „Wanda“). Per Antrąjį pasaulinį karą korpusas prie Didžiosios gatvės buvo sugriautas, atstatytas 1999 m.

42 DIDŽIOJI G. 12 – Šv. Nikolajaus Stebukladario palaikų Pernešimo cerkvė

Manoma, kad pirmoji medinė cerkvė šioje vietoje pastatyta apie XIV a. vid. Algirdo antrosios žmonos Julijonos iniciatyva. Mūrinę cerkvę 1514 m. pastatydino Konstantinas Ostrogiškis pergalei Oršos mūšyje pažymėti. Tam jis gavo Žygimanto Senojo privilegiją, mat tuo metu statyti mūrinės cerkves Vilniuje buvo draudžiama. Naujoji cerkvė buvo pastatyta ant senosios pamatų. Ji buvo nedidelė, bizantiškosios gotikos stiliaus, su trikampiu frontonu fasade ir nedideliu bokštu. 1609 m. cerkvė atiteko unitams. Po 1747 ir 1748 m. gaisrų rekonstruota įgijo barokinę išvaizdą. Iki XIX a. vid. prieš cerkvę stovėjo jų nuo gatvės užstojęs namas. 1865 m. generalgubernatorius Muravjovo nurodymu aplinkiniai statiniai nugriauti, o cerkvė perstatyta pagal architekto Aleksandro Rezanovo projektą, darbams vadovavo Nikolajaus Čiaginas. Išsaugotos senosios gotiškos sienos, beveik nepakitęs tūris, buvę barokiniai fasadai perdirbti neobizantine maniera. Palei cerkvę esantis praėjimas tarp namų iki Bokšto gatvės anksčiau vadintas Nikolajaus skersgatviu. XIX a. pab. cerkvėje šventiku tarnavo Joanas Šverubovičius – žymus rusų architektas Vasilijaus Kačialovo tėvas. Pats Vasilijus Kačialovas 1875 m. gimė Vilniuje ir iki 1893 m. gyveno greta cerkvės esančiame name (dabar – Didžioji g. 14).

17 DIDŽIOJI G. 17

Namas sumūrytas ant buvusios Prisikėlimo (Voskresenskaja) cerkvės griuvėšių. Jį statyta XVI a., buvusi netaisyklingo stačiakampio formos, su apside, atsuktą į Didžiąją gatvę. 1609 m. cerkvė perduota unitams. XVII ir XVIII a. cerkvė keletą kartų degė. 1799 m. jos sienų liekanos panaudotos statant triauksį gyvenamajį namą. XIX a. čia veikė krautuėvės, viršutiniuose aukštuose įrengti butai. Ties šiuo namu, Didžiosios ir Stiklų g. sankirta, ėjo 1941 m. gyvusio Vilniaus Mažajo geto gatvė. Sovietmečiu pirmame aukšte veikė slavimo atelė. 9–10 dešimtmetyje namas rekonstruotas, atkurtos ankšta vidinė kiema juosiančios medinės galerijos su laiptais. Dabar name veikia Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centras.

Iš istorinėje atmintyje įstrigusių vilnietiškojo paveldo inkliuzų dėliojanč įsivaizduojamą visuomenę, nusaudžia jos miestietiškos kultūros ir buities praktikų tinklai, kurie kiekvienai gatvei suteikė savitą *forma vivendi* – miesto vizionieriškus sumanymus ir pragmatiskus poreikius atliepiančią gyvenimo formą. Ją retykiais koreguodavo gaisrai, karai bei kitos neišvengiamos aplinkybės. Tokius likimo vingius atspindį gatvių chaotiškas urbanistinis audinys, jų architektūros samplaika. Tačiau Vilnių leidžia identifikuoti ne tik matomų mūrų sienos, bet ir jų absorbuota čia gyvenusiųjų patirtis: idėjos ir tikėjimai, pareigos ir prievolės, materialiniai interesai, mokslinis darbas ir kūryba, komercinė veikla ir kasdienybės rutina. Savi, svetimi, kunigaikščiai, kariai, dvasininkai, amatininkai, prekeiviai, valkatos ir kiti laimės kūdikiai ar nevykėliai mynė takus, kurie su laiku virto gatvėmis.

Didžioji gatvė – viena seniausių ir reikšmingiausių Vilniaus miesto gatvių. Ją ėjo Valdovų kelias, jungiantis Lietuvos didžiųjų kunigaikščių pilį su reprezentaciniais Rūdninkų vartais. Čia pastatyta miesto rotušė, Jėzuitų ordino Šv. Kazimiero bažnyčia, cerkvės, prabangūs didikų rūmai, čia kūrėsi turgus, parduotuvės, vaistinės, viešbučiai, restoranai, teatras, kino teatrai, fotoateljė, muziejai. Įvairių tautybių, luomų ir profesijų miestiečiai susiejo savo ateitį su Didžiąja gatve.

Dailininkas Žilvinas Jagėla

Sudarytojai ir tekstų autoriai: Margarita Matulytė, Justina Augustytė, Donatas Snarskis
Redaktorė Monika Grigūnienė

Projekto interneto puslapis: www.ldm.lt/didzioji-gatve

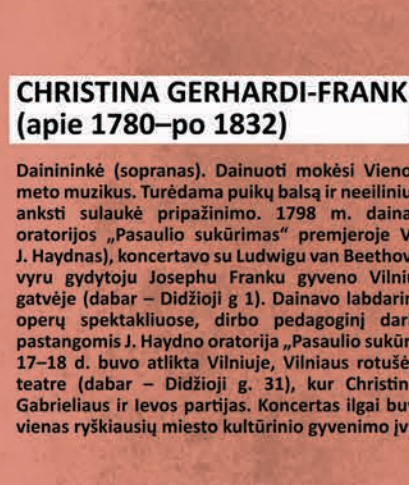
1

JOSEPH FRANK (1771–1842)

Gydytojas, medicinos daktaras, meno mecenatas. Į Vilnių atvyko 1804 m. iš Vienos ir apsigyveno name Didžiojoje gatvėje (dabar – Didžioji g. 1). 1805–1823 m. – Vilniaus universiteto profesorius. Jo ir jo tėvo Johanno Peterio Franko iniciatyva įkurta Vilniaus medicinos draugija, o name kitapus gatvės (dabar – Didžioji g. 10) įsteigta Vilniaus universiteto Terapijos klinika, Chirurginė ligoninė, Vakcinacijos ir Motinystės institutai. Pirmasis Lietuvoje tyrė klimatą ir kitų geografinių sąlygų įtaką žmogaus sveikatai, gyventojų sergamumui ir mirštamumo statistiką, daug nuveikė profilaktinės medicinos srityje. Tobulino medicinos dėstygmą Vilniaus universitete, išgudė mokslinių darbuotojų ir gydytojų praktikų. Svarbiausi veikalai: *Praktiški medicinos patariniai* (*Praxeos medicae universae praecepta*, 14 tomų, 1811–1843), *Patologinė medicina* (*Pathologie medicale*, 6 tomai, 1835–1843). 1823 m. išvyko iš Lietuvos, spėjama, suprastėjęs sveikatą. Su žmona apsigyveno Italijoje, prie Komo ežero, ten ir mirė, palaidotas paties suprojektuotoje 20 m aukščio piramidėje.

1

CHRISTINA GERHARDI-FRANK (apie 1780–po 1832)

Dainininkė (sopranas). Dainuotė mokėsi Vienoje pas garsiausius to meto muzikus. Turėdama puikų balsą ir neeilinius sceninius duomenis, anksti sulaukė pripažinimo. 1798 m. dainavo Josepho Haydno oratorijos „Pasaulio sukūrimas“ premjeroje Vienoje (dirigavo pats J. Haydnas), koncertavo su Ludwigu van Beethovenu. 1804–1823 m. su vyru gydytoju Josephu Franku gyveno Vilniuje, name Didžiojoje gatvėje (dabar – Didžioji g. 1). Dainavo labdariniuose koncertuose ir operų spektakliuose, dirbo pedagoginį darbą. Jos ir jos vyro pastangomis į Haydno oratoriją „Pasaulio sukūrimas“ 1800 m. vasario 17–18 d. buvo atlikta Vilniuje, Vilniaus rotušėje veikusiamie Miesto teatre (dabar – Didžioji g. 31), kur Christina dainavo Arkangeo Gabrieliiaus ir levos partijas. Koncertas ilgai buvo prisimenamas kaip vienas ryškiausių miesto kultūrinio gyvenimo įvykių.

1

JAN ŚNIADECKI (1756–1830)

Astronomas, matematikas, filosofas. Baigė Krokuvos akademiją, studijavo matematiką, fiziką, astronomiją, karų inžineriją Vokietijoje, Olandijoje, Prancūzijoje, Anglijoje. 1806 m. atvykęs dirbti į Vilniaus universitetą apsigyveno bute Didžiojoje gatvėje (dabar – Didžioji g. 1). 1807–1825 m. vadovavo Vilniaus universiteto astronomijos observatorijai, 1807–1815 m. ėjo ir Vilniaus universiteto rektoriaus pareigas. Nuo 1811 m. buvo Peterburgo mokslų akademijos narys korespondentas. Svarbiausi veikalai: *Geografija, arba matematinis ir fizinis žemės aprašymas* (*Geografia czyli opisanie matematyczne i fizyczne Ziemi*, 1804), *Sferinė trigonometrija* (*Trygonometria kullista*, 1817), *Žmogaus proto filosofija* (*Filozofia umyslu ludzkiego*, 1822). Jo vardu pavadintas krateris Mėnulyje, asteroidas (Śniadeckia).

1

LEVAS KARSAVINAS (1882–1952)

Rusijos ir Lietuvos kultūros istorikas, filosofas, istorijos ir teologijos mokslų daktaras. Nuo 1909 m. su pertraukomis dėstė Sankt Peterburgo universitete, 1918 m. paskirtas profesoriumi, 1920–1921 m. buvo universiteto rektoriumi. 1922 m. už antibolshevizmą ištremtas iš sovietinės Rusijos, iki 1926 m. gyveno Berlyne, dalyvavo euraziečių sąjūdžio veikloje, persikėlęs į Paryžių dėstė Rusų dvasinėse akademijoje. 1928–1940 m. gyveno Kaune, buvo Vytauto Didžiojo universiteto profesorius, 1940–1949 m. gyveno Vilniuje, Didžiojoje gatvėje (dabar – Didžioji g. 1), buvo Vilniaus universiteto profesorius. 1944 m. dirbo Vilniaus dailės mokykloje meno kūrinių ekspertu, 1945–1949 m. ėjo muziejaus direktoriaus pareigas. Viešai pasisakydavo prieš stalinizmą ir sovietų valdžią. 1949 m. suimtas, nuo 1950 m. kalintas Abėžės lageryje, Rusijoje. Parąšė per 20 filosofijos veikalų, poetinių kūrinių (*Europos kultūros istorija* (5 tomai, 1931–1937), *Apie asmenybę* (*O ličnosti*, 1929), *Poema apie mirtį* (*Poema o smerti*, 1931) ir kt.). Kūrybai būdinga teologinių aiškinimų ir filosofinių klausimų sintezė.

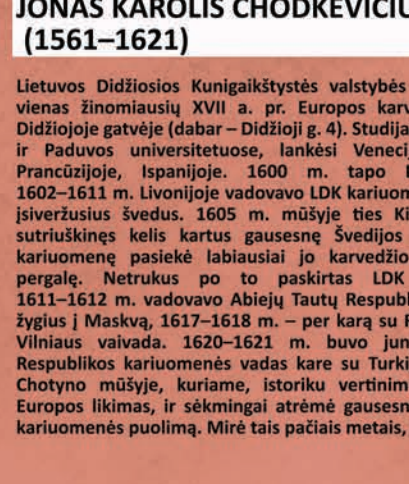
1

ŠARŪNAS BARTAS (gim. 1964)

Vienas žymiausių lietuvių kino režisierių pasaulyje, prodiuseris, operatorius, scenaristas, aktorius. Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas (2001). 1989 m. įsteigė pirmąją Lietuvos nepriklausomą kino studiją „Kinema“, kurioje buvo sukurta dešimtys vaidybinių, dokumentinių kino filmų, pristatytų Berlyno, Kanų, Venecijos ir kituose pagrindiniuose pasaulio kino festivaliuose, pelniusių svarbių apdovanojimų. Š. Bartas yra pirmasis, pradėjęs Lietuvoje plėtoti tarptautinę koprodukciją ir bendradarbiauti su prancūzų, vokiečių, portugalų prodiuseriais. Režisūrą debiutavo dokumentiniu filmu „Totolarija“ (1985). Savitą kino kalbą – asociatyvią, laisvos struktūros, minimalistinės formos – išreiškė juostose „Praėjusios dienos atminimai“ (1989), autorinį stilų tęsdamas kūriniuose „Trys dienos“ (1991), „Koridorius“ (1994), „Mūsų nedau“ (1995), „Namas“ (1997), „Laisvė“ (2000) ir kt. 2016 m. Pompidu centre Paryžiuje buvo surengta režisieriaus kūrybos retrospektiva. Kurį laiką gyveno ir dirbo Didžiojoje g. 1.

1

JONAS KAROLIS CHODKEVIČIUS (1561–1621)

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybės ir kultūros veikėjas, vienas žinomiausių XVII a. pr. Europos karvedžių, valdęs rūmus Didžiojoje gatvėje (dabar – Didžioji g. 4). Studijavo Vilniaus, Ingoštato ir Paduvos universitetuose, lankėsi Venecijoje, Nyderlanduose, Prancūzijoje, Ispanijoje. 1600 m. tapo LDK lauko etmonu, 1602–1611 m. Livonijoje vadovavo LDK kariuomenei, kovojusiai prieš švedų žudius švedus. 1605 m. mūšyje ties Kirchholmu (Salsalupis) sutriuškinęs kelis kartus gausesnį švedijos karaliaus Karolio IX kariuomenę pasiekė labiausiai jo karvedžio talentą išgarsinusią pergalę. Netrukus po to paskirtas LDK didžioju etmonu. 1611–1612 m. vadovavo Abiejų Tautų Respublikos kariuomenei per žygį į Maskvą. 1617–1618 m. – per karą su Rusija. Nuo 1616 m. Vilniaus vaivada. 1620–1621 m. buvo jungtinės Abiejų Tautų Respublikos kariuomenės vadas kare su Turhija. 1621 m. dalyvavo Chotyno mūšyje, kuriame, istoriku vertinimu, sprendėsi Vidurio Europos likimas, ir sėkmingai atėmė gausesnės Osmanų imperijos kariuomenės puolimą. Mirė tais pačiais metais, po ligos.

7

LIUDVIKAS MYKOLAS PACAS (1778–1835)

Karo veikėjas, vienas paskutinių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų Pacų giminės atstovų. Mokėsi mokyklose Prancūzijoje ir Anglijoje, studijavo Vilniaus universitete. 1797 m. paveldėjo rūmus Didžiojoje gatvėje (dabar – Didžioji g. 7). Kovojo Prancūzijos imperatoriaus Napoleono Bonaparto kariuomenės daliniuose Ispanijoje (1808) ir Austrijoje (1809). Nuo 1812 m. Napoleono Bonaparto adjutantas, generolas, dalyvavo jo žygyje į Rusiją. Už karinius nuopelnus gavo Garbės legiono, Virtuti Militari, Šv. Stanislovo ir Bavarijos karo kryžiaus ordinus. Aktyviai dalyvavo 1830–1831 m. sukilime, rėmė sukilėlius finansškai, buvo jų laikinosios vyriausybės narys. 1831 m. vadovavo rezerviniam korpusui, Ostrolenkos mūšyje sužustas. Sukilimui pralaimėjus emigravo į Prancūziją, o jo rūmai Didžiojoje gatvėje buvo konfiskuoti carinės valdžios.

7

SOPHIE DE CHOISEUL-GOUFFIER (1790–1878)

Pirmoji Lietuvos moteris rašytoja romanistė. Įgijo puikų išsilavinimą, jos piešimo mokytoju buvo dailininkas Janas Rustemas. Užaugo Vilniuje. Gyvendama Kairėnų dvare, dažnai lankydavosi Pacų rūmuose (dabar – Didžioji g. 7, dalis patalpų priklausė jos tėvui Ignaciui Tyzenhauzui), kur susitikdavo su Vilniaus aukštuomene ir miestui iškilmingais svečiais. 1812 m. susipažino ir bičiuliausi su Rusijos imperatoriumi Aleksandru I, susitiko su Napoleonu Bonaparte. Kurį laiką gyveno tėvo statytame Rokiškio dvare, kur 1818 m. išteikėjo už Platelių dvaro savininko grafo Antoinė'o Louis Octave'o de Choiseul-Gouffier. Po vyro mirties apsigyveno Platelių dvare. Keliavo po Europą. Pažinojo rašytojus Alexandre'ą Dumas, Alfreda de Musset ir kitas žymias XIX a. kultūros asmenybes. Minima Levo Tolstojaus romane *Karas ir taika*, išleido memuarus *Reminiscencijos apie imperatorių Aleksandrą I ir apie imperatorių Napoleoną I* (1862), parašė apie 10 istorinių romanų, paremtų Lietuvos ir Lenkijos istorijos faktais. Kūrė prancūzų kalba.

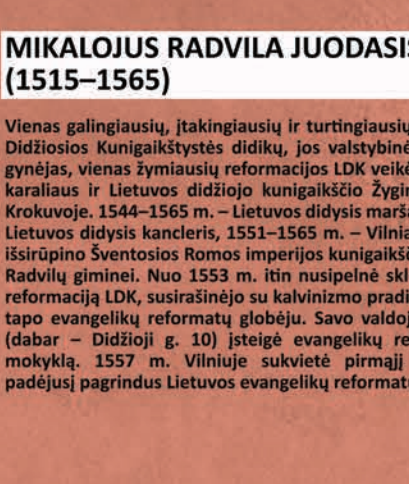
7

NAPOLÉONAS BONAPARTAS (1769–1821)

Prancūzijos imperatorius, pirmosios Prancūzijos Respublikos (1792–1804 m.) revoliucinės armijos vedlys, generolas. Po 1799 m. Briumero perversmo užėmė valdžią, paskirtas Pirmuoju konsulu, 1802 m. – konsulu iki gyvos galvos. 1804 m. Senato paskelbtas Prancūzijos imperatoriumi. Jo karinės pergalės leido Prancūzijai aneksuoti dideles teritorijas ir valdyti beveik visą kontinentinę Europą, nuo Ispanijos iki Lenkijos. 1812 m. pradėjęs karinę kampaniją prieš Rusijos imperiją, lankėsi Pacų rūmuose Didžiojoje gatvėje (dabar – Didžioji g. 7). Po nesėkmingai susiklosčiusio žygio į Rusiją 1813 m. Prancūzijos imperijos kariuomenė patyrė lėmtingą pralaimėjimą Telpicgo mūšyje, o 1814 m. Rusijos, Austrijos, Prūsijos ir Didžiosios Britanijos koalicijai užėmus Paryžių buvo priverstas atsisakyti sosto ir ištremtas į Elbos salą. 1815 m. kovą pabėgė iš tremties, padedamas šalininkų trumpam susigrąžino valdžią, tačiau 1815 m. birželį buvo nugalėtas Vaterlo mūšyje, priverstas antrą kartą atsisakyti valdžios ir ištremtas į Šv. Elenos salą, kur 1821 m. mirė.

10

MIKALOJUS RADVILA JUODASIS (1515–1565)

Vienas galingiausių, įtakingiausių ir turtingiausių XVI a. vid. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų, jos valstybinės nepriklausomybės gynėjas, vienas žymiausių reformacijos LDK veiklų. Lavinosi Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Senojo dvare Krokuvoje. 1544–1565 m. – Lietuvos didysis maršalka, 1550–1565 m. – Lietuvos didysis kancleris, 1551–1565 m. – Vilniaus vaivada. 1547 m. išsirūpino Šventosios Romos imperijos kunigaikščio titulą savo ir visai Radvilų giminai. Nuo 1553 m. itin nusipelnė skleidžiant ir stiprinant reformaciją LDK, susirašinėjo su kalvinizmo pradininku Jeanu Calvinu, tapo evangelikų reformų globėju. Savo valdoje Didžiojoje gatvėje (dabar – Didžioji g. 10) įsteigė evangelikų reformą koplyčią ir mokyklą. 1557 m. Vilniuje sukvietė pirmąjį evangelikų sinodą, padėjusį pagrindus Lietuvos evangelikų reformą bendruomenei.

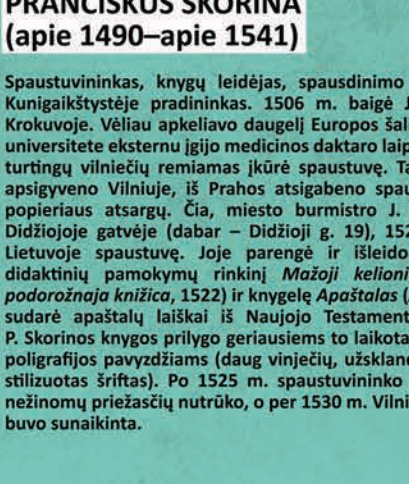
14

MICHAŁ ELWIRO ANDRIOLLI (1836–1893)

Grafikas, tapytojas, 1863–1864 m. sukilimo dalyvis. 1855–1861 m. studijavo Maskvos universitete medicinos, mokėsi Maskvos tapbos, skulptūros ir architektūros mokykloje, Sankt Peterburgo dailės akademijoje, tobulinuisi Šv. Luko akademijoje Romoje. 1849–1863 m. (su pertraukomis) gyveno name Didžiojoje gatvėje (dabar – Didžioji g. 14). 1863 m. prasidėjus sukilimui Lietuvoje, buvo paskirtas būrio vadu, palimtas į nelaisvę, kalintas. Pabėgęs iš kalėjimo slapstėsi emigracijoje Londone, Paryžiuje, kur kaip iliustratorius sulaukė pripažinimo. Grįždamas į gimtinę buvo suimtas ir 1868 m. ištremtas 15 metų į Viatką, Rusiją. Po 1871 m. amnestijos įsikūrė Varšuvoje. 1883–1886 m. dirbo Firmino Didot leidykloje Paryžiuje, iliustravo Jameso Fenimore'o Cooperio, Williamo Shakespeare'o, Alexandre'o Dumas, Honoré de Balzaco ir kitų žymių pasaulio rašytojų kūrinius. Nupiešė istorinių ir buitinį kompozicijų, ciklą „1863 m. sukilimas Lietuvoje“, nutapė peizažų, portretų, religinių kompozicijų bažnyčioms, sukurė iliustracijų Vladislavo Sirokomsės, Jozefo Ignaco Kraszewskio, Juliuszo Słowackio, Elizos Orzeszkowos, Adomo Mickiewiczio knygoms.

19

PRANCIŠKUS SKORINA (apie 1490–apie 1541)

Spaustuvininkas, knygų leidėjas, spausdinimo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje pradininkas. 1506 m. baigė Jogailos universitetą Krokuvoje. Vėliau apkelavo daugelį Europos šalių. 1512 m. Paduvos universitete eksternu įgijo medicinos daktaro laipsnį. 1517 m. Prahoje turtingų vilniečių remiamas įkūrė spaustuve. Tarp 1519 ir 1521 m. apsigyveno Vilniuje, iš Prahos atsigabeno spaustuvės reikmenis ir popieriaus atsargą. Čia, miesto burmistro J. Babičiaus namuose Didžiojoje gatvėje (dabar – Didžioji g. 19), 1522 m. įkūrė pirmąją Lietuvoje spaustuve. Joje parengė ir išleido psalmių ir įvairių didaktinių pamokymų rinkinį *Matzijai kelioniai knygelė* (*Matiaja podroznična knižica*, 1522) ir knygelę *Apaštala* (*Apostol*, 1525), kurią sudarė apaštalų laiškai iš Naujojo Testamento. Vilniuje išleistas P. Skorinos knygos prilygo geriausiems to laikotarpio Vakarų Europos poligrafijos pavyzdžiams (daug vinjetų, užsklandų, puošta raiziniais, stilizuotais šriftais). Po 1525 m. spaustuvininko leidybėnė veikla dėl nežinomų priežasčių nutrūko, o per 1530 m. Vilniaus gaisrą spaustuve buvo sunaikinta.

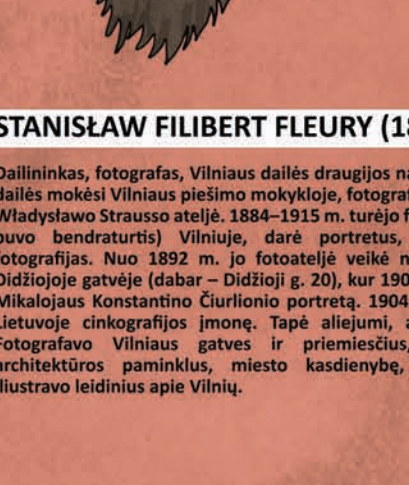
20

FIODOR DOSTOJEVSKIJ (1821–1881)

Rašytojas, publicistas, filosofas. 1843 m. baigęs Sankt Peterburgo inžinerijos mokyklą, atliko karo tarnybą, vėliau gyveno tik iš literatūrinio darbo. Nuo 1847 m. dalyvavo nelegalios Michailo Petraševskio, propagavusio Rusijoje prancūzų utopinio socializmo idėjas, draugijos veikloje, už ką 1849 m. buvo suimtas ir nuteistas mirties bausme. Prieš pat egzekuciją mirties bausmė pakeista 4 metų katorga ir 6 metų tarnyba eiliniu kariuomenėje. 1859 m. grįžo į Sankt Peterburgą, leido ir redagavo žurnalus, publikavo straipsnius, apsakymus, romanus: *Užrašai iš mirusiųjų namų* (*Записки из мертвого дома*, 1861–1862), *Pažemintieji ir nusikraustieji* (*Ниže и выше*), *Idiotas* (*Идиот*, 1868), *Broliai Karamazovi* (*Братья Карамазовы*, 1879–1880) ir kitus. Kūriniais būdingas psichologinis groteskas, veiksmo dramatiškumas, analizuojami egzistencialiniai klausimai. Ne kartą lankėsi Vilniuje, kur mirė laikui bėgant žinoma Anal Shtiknink. Jos dienoraštyje aprašyti 1867 m. viešnagė, kai jie buvo apstipote „Hanos“ viešbutyje, veikusiam Didžiojoje gatvėje (dabar – Didžioji g. 20).

20

STANISŁAW FILIBERT FLEURY (1858–1915)

Dailininkas, fotografas. Vilniaus dailės draugijos narys. 1874–1878 m. dailės mokėsi Vilniaus piešimo mokykloje, fotografijos – Aleksandrio Władysława Straussa ateilę. 1884–1915 m. turėjo fotoateljė (kurį laiką buvo bendraturtis) Vilniuje, darė portretus, gamino erdvinės fotografijas. Nuo 1892 m. jo fotoateljė veikė neišlikusiam name Didžiojoje gatvėje (dabar – Didžioji g. 20), kur 1908 m. sukurė garsųjį Mikalojaus Konstantino Čiurlionio portretą. 1904 m. įsteigė pirmąjį Lietuvos cinkografijos įmonę. Tapė aliejumi, akvarele, tempera. Fotografavo Vilniaus gatves ir priemiesčius, turgus, mugės, architektūros paminklus, miesto kasdienybę, gyventojų tipus, iliustravo leidinius apie Vilnių.

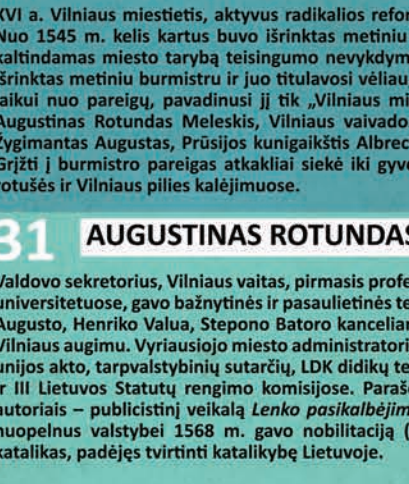
28

JUOZAPAS KAMARAUSKAS (1874–1946)

Dailininkas, architektas, inžinierius. 1892–1897 m. mokėsi Vilniaus piešimo mokykloje, Centrinėje barono Aleksandro Štiglico techninio piešimo mokykloje ir Imperatoriškojoje dailės akademijoje Sankt Peterburge. 1897–1922 m. tarnavo inžinieriumi įvairiose statybos įstaigose. 1922 m. grįžęs į Vilnių restauravo ir kopijavo paveikslus, rengė statybų projektus, sudarinėjo Vilniaus miesto planus, piešė plakatus, kūrė pašto ženklus, banknotus. Nuo 1939 m. dirbo inžinieriumi architektu, paminklų apsaugos inspektoriumi, bendradarbiavo su švietimo ir kultūros įstaigomis. Nuo 1943 m. iki mirties gyveno vadinamajame Didžiosios gildijos name Didžiojoje gatvėje (dabar – Didžioji g. 28). Piešė Vilniaus, Kauno, Gardino, Trakų ir kitų pilių, miestų ir miestelių panoramas, architektūros paminklus. Dailininko pavidalų sudaro maždaug 4000 grafiškos ir tapybos kūrinių. Vienas svarbesnių darbų yra 1944–1945 m. sukurti Vilniaus senamiesčio 40 gatvių brėžiniai ir piešiniai.

31

MUNDIJUS (LUKAS MARKOVIČIUS, XVI a. pr.–apie 1584)

XVI a. Vilniaus miestietis, aktyvus radikalias reformacijos dalyvis, praktikuojęs arjonizmą. Siekė municipalinės karjeros. Nuo 1545 m. kelis kartus buvo išrinktas metniui tarėjų, Bylinėje dël palikimo ir degtinės vairo monopolio teisės, kaltindamas miestą tarybą teisingumo nevykdymu. 1551 m. ekonominis ginčas virto politiniu konfliktu. 1553 m. buvo išrinktas metniui burmistrui ir juo tituluojasi vėliau, bet miesto taryba dėl konflikto jį ignoravo, o 1556 m. nušalino visam laikui nuo pareigų, pavadinusį jį tik „Vilniaus miestiečiu“. Į per 30 metų trukusį bylą buvo įtrauktas Vilniaus vaitas Augustinas Rotundas Meleskis, Vilniaus vaivados Mikalojus Radvila Juodasis ir Mikalojus Radvila Rudasis, valdovas Žygimantas Augustas, Prūsijos kunigaikštis Albrechtas Hohencolernas, Šv. Romos imperijos imperatorius Ferdinandas I. Grįžti į burmistro pareigas atkalkiai siekė iki gyvenimo pabaigos. Už nepaklusnumą karaliui ne kartą kalintas Vilniaus rotušės ir Vilniaus pilies kalėjimuose.

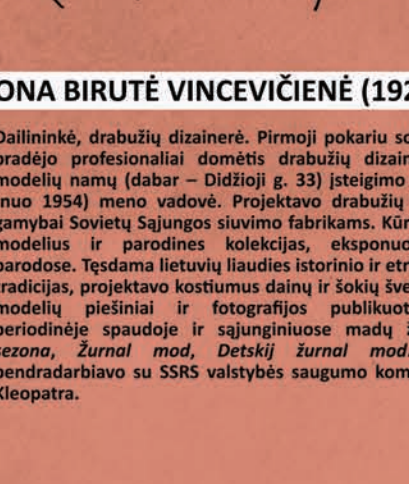
31

JOKŪBAS JASINSKIS (1761–1794)

Inžinierius, poetas, 1794 m. sukilimo Lietuvoje vadas. 1773–1783 m. mokėsi Varšuvos karininkų mokykloje – Kadetų korpusu. Nuo 1789 m. Vilniaus karo inžinerijos mokyklos viršininkas, dėstė fortifikaciją. 1792 m. pasizymėjo Abiejų Tautų Respublikos kare su Rusijos imperija, tapo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės pulkininku. 1793 m. pradėjo slapta rengti sukilimą. 1794 m. balandžio 22–23 d. vadovavo Rusijos imperijos kariuomenės užimto Vilniaus išvadavimui. Balandžio 24 d. tapo Vilniaus komendantu, Rotušės aikštėje paskelbė Lietuvos sukilimo aktą. Gegužės 3 d. sukilimo vyriausybės – Lietuvos tautinės aukščiausiosios tarybos – paskirtas Lietuvos sukilėlių ginkluotųjų pajėgų vyriausiuoju vadu. Už Vilniaus gynybą gegužės 11 d. jam buvo suteiktas generolo leitenanto laipsnis. Vilniaus vyriausybės nariu, nepatenkintų J. Jasinskio radikalumu, respublikonikomis pažiūromis ir siekiu plėsti Lietuvos valstybinį savarankiškumą, pastangomis Lenkijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sukilėlių vyriausiosios vados Tadas Kosciuszko 1794 m. birželį pašalino jį iš Lietuvos sukilėlių vyriausiojo vado pareigų. Išvyko į Varšuvą, lapkričio mėnesį, vadovaudamas Varšuvos priemiesčio Pragos šiaurinio sektoriaus gynybą, žuvo.

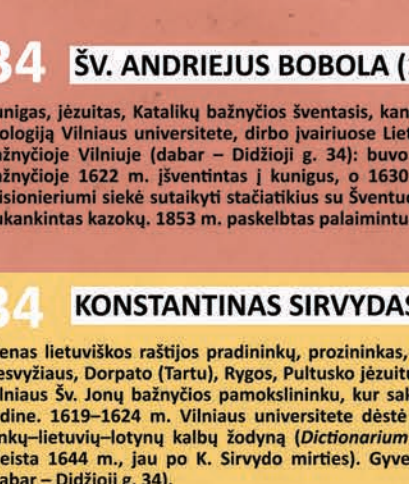
33

ONA BIRUTĖ VINCEVIČIENĖ (1924–2019)

Dailininkė, drabužių dizainerė. Pirmoji pokariu sovietinėse Lietuvoje pradėjo profesionaliai domėtis drabužių dizainu. Viena Vilniaus modelių namų (dabar – Didžioji g. 33) įsteigimo iniciatorij, pirmoji (nuo 1954) mergu dovė. Projektavo drabužių kolekcijas masinei gamybai Sovietų Sąjungos siuvimo fabrikins. Kūrė eksperimentinius modelius ir parodines kolekcijas, eksponuotas tarptautinėse parodose. Tęsdama lietuvių liaudies istorinio ir etnografinio kostiumo tradicijas, projektavo kostiumus dainų ir šokių šventėms. Jos sukurty modelių piešiniai ir fotografijos publikuotos respublikinėje periodinėje spaudoje ir sąjunginiuose madų žurnaluose *Modeli sezona*, *Žurnal mod*, *Detskij žurnal mod*. 1949–1963 m. bendradarbiavo su SSRS valstybės saugumo komitetu, buvo agentė Kleopatra.

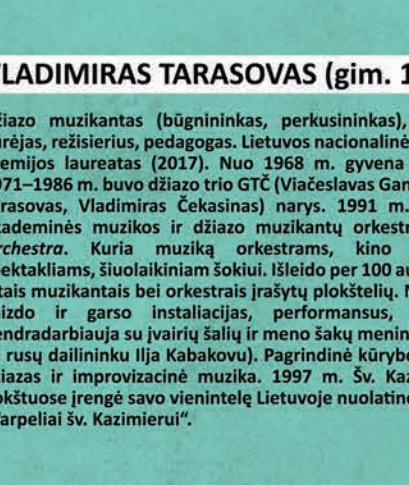
34

ŠV. ANDRIEJUS BOBOLA (1591–1657)

Kunigas, jėzuitas, Katalikų bažnyčios šventasis, kankinys. 1611 m. Vilniuje įstijo į Jėzaus draugiją, studijavo filosofiją ir teologiją Vilniaus universitete, dirbo įvairiuose Lietuvos jėzuitų provincijos namuose. 12 metų darbavosi Šv. Kazimiero bažnyčioje Vilniuje (dabar – Didžioji g. 34): buvo pamokslininkas, nuodėmklausys, bažnyčios rektorius. Būtent šioje bažnyčioje 1622 m. įšventintas į kunigus, o 1630 m. davė iškilmingus vienuolio įžadus. 1636 m. tapęs keliaujančiu misionieriumi siekė gauti patikslintus su Šventuoju Sostu. Per 1654–1667 m. Abiejų Tautų Respublikos karą su Rusija nukankintas kazokų. 1853 m. paskelbtas palaimintuoju, 1938 m. kanonizuotas.

34

VLADIMIRAS TARASOVAS (gim. 1947)

Džiazo muzikantas (būgnininkas, perkusininkas), vizualaus meno kūrėjas, režisierius, pedagogas. Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas (2017). Nuo 1968 m. gyvena ir dirba Vilniuje. 1971–1986 m. buvo džiazo trio GTC (*Viačaslavas Ganelinas*, Vladimiras Tarasovas, Vladimiras Čekasinas) narys. 1991 m. subūrė Lietuvos akademinės muzikos ir džiazo muzikantų orkestrą *Lithuanian Art Orchestra*. Kuria muziką orkestrams, kino filmams, teatro spektakliams, analizuojami egzistencialiniai klausimai. Ne kartą lankėsi Vilniuje, kur mirė laikui bėgant žinoma Anal Shtiknink. Jos dienoraštyje aprašyti 1867 m. viešnagė, kai jie buvo apstipote „Hanos“ viešbutyje, veikusiam Didžiojoje gatvėje (dabar – Didžioji g. 20).

36

ŠV. TICHONAS (VASILIJ BELAVIN, 1865–1925)

Rusijos stačiatikių bažnyčios patriarchas, 1989 m. paskelbtas Šventuolia. Baigęs Pskovo dvasinę seminariją ir Sankt Peterburgo dvasinę akademiją, 1891 m. priėmė vienuolio įžadus ir pasirinko bažnytinį Tichono vardą. Vadovavo Stačiatikių bažnyčios vyskupijoms Lenkijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Lietuvoje, Rusijoje. 1914–1915 m. buvo Vilniaus ir Lietuvos stačiatikių arkivyskupu, rezidavo Stačiatikių arkivyskupijos centre, įsikūrusiam prie Šv. Mikalojaus soboro (dabar – Didžioji g. 36). Dirbo apaštališkai darba, laikė pamaldas Vilniaus cerkvėse. 1916–1917 m. ėjo Maskvos metropolito pareigas. 1917 m. išrinktas Rusijos stačiatikių patriarchu. Protestavo prieš antireliginę bolševikų politiką. 1922–1923 m. buvo kalintas, nuteistas mirties bausme, nuosprendis nelydykdytas. Nušalintas nuo patriarcho pareigų apsigyveno Maskvos Dono vienuolyne. Sustabdė Stačiatikių bažnyčios skilimą, skelbė Bažnyčios apolitiskumą.

39

MARIE TRINTIGNANT (1962–2003)

Prancūzų aktorė. Ketverių pradėjo valdinti motinos Nadine Trintignant režisuotuose filmuose. Iš viso sukūrė per 60 įsimintinų vaidmenų kine, taip pat vaidino teatro spektakliuose. Penkis kartus nominuota nacionaliniams Prancūzijos „Cezario“ kino apdovanojimams. 2003 m. liepą, Vilniuje filmuodamasi televizijos filme „Koletė“ (*Colette*, rež. Nadine Trintignant) Marie Trintignant gyveno viešbutyje Didžiojoje g. 39. Naktį iš liepos 26-osios į 27-ąją kufono metu ji buvo sunkiai sužalota draugo dainininko, grupės *Nair Désir* vokalistą Bertrand'o Cantat. Smegenų trauma patyrusi aktorė mirė rugpjūčio 1 d. M. Trintignant tapo Prancūzijos kovos su smurtu prieš moteris simboliu.

Apie projektą

Lietuvos dailės muziejiaus parodų ciklas „Vilniaus gatvės“ skirtas Lietuvos sostinės įkūrimo 700-osioms metinėms pažymėti. Reikšmingo jubiliejaus 2023 m. išvakarėse įvykdomo senamiesčio sociotopografiniu muziejiniu tyrimu siekiama atskleisti senųjų gatvių raidą, jų kultūrinį ir kalbini heterogeniškumą, atspindėti įvykius, reikšnius bei kasdienybę, supažindinti su senaisiais sostinės gyventojais, aktualizuoti jų likimų istorijas.

ANTROJI PARODA „DIDŽIOJI GATVĖ“

Vilniaus paveikslų galerija, Didžioji g. 4, Vilnius
2019 m. rugsėjo 26 d.–2020 m. sausio 12 d.

Parodos darbo grupė:

- Margarita Matulytė, projekto vadovė ir parodos kuratorė
- Justina Augustytė, parodos kuratorė
- Donatas Snarskis, parodos kuratorius
- Bartė Kuolytė, satelinės parodos „Didžioji gatvė: gatvės istorijos“ kuratorė

Saulius Valius, parodos architektas
Juozapas Svelnis, grafikos dizaineris
Žilvinas Jagėla, dailininkas
Marius Juknevičius, garso žemėlapių ir garso koliažo autorius
Tomas Kapočius, fotografas
Julija Matulytė, fotografijos ir kino kronikos montažo autorė
Jurgis Atraskėvičius, ekskursijų autorius
Alondas Urbelis, internetinio sprendimo autorius
Jolanta Sereikaitė, edukatorė

Monika Grigūnienė, redaktorė
Laimonas Vaičius, vertėjas

Ekspozicijų ir parodų skyrius
Leidybos skyrius
Ryšų su visuomene skyrius
LM ISC LIMIS

Organizatorius Lietuvos dailės muziejus

Remėjai:
BTA Baltic Insurance Company,
UAB „Media Traffic“, UAB „Vilko apetitas“

Pagrindiniai partneriai:
Lietuvos nacionalinis muziejus
Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokykla

Partneriai:
Algimantas Jonas Kuras
Rokiškio krašto muziejus
Kretingos muziejus
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Lietuvos centrinis valstybės archyvas
Lietuvos literatūros ir meno archyvas
Lietuvos medicinos ir farmacijos istorijos muziejus
Lietuvos meno pažinimo centras „Tartė“
Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskio biblioteka
Lietuvos valstybės istorijos archyvas
Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus
Rokiškio krašto muziejus
„Skalvijos“ kino centras
Šiaulių „Aušros“ muziejus
Tarpautinis fotografijos paveldo konsorciūmas „Photocoalition“
Nacionalinis muziejus Varšuvoje
Vytauto Didžiojo karo muziejus
Vilniaus universiteto zoologijos biblioteka
Vilniaus universiteto Zoologijos muziejus
Žemaičių muziejus „Alka“

Projektą finansavo

K KULTūros TARYBA

Rėmėjai:
BTA Baltic Insurance Company,
UAB „Media Traffic“, UAB „Vilko apetitas“